

HRVATSKA RIEČ

Predplatna cijena: na godinu K. 12 — Za 6 mjeseci K. 6 — Za Šibenik na godinu donasnjem u kuću K. 12. — Za Inozemstvo na godinu K. 12 suviše poštarski trošak. — Pojedini br. 10 para. — Plativo i utuživo u Šibeniku.

Izlazi sriedom i subotom

Uredništvo, uprava i Tiskara lista nalazi se u ulici Bazilike sv. Jakova. — Oglasi, probna pisma i zahvalne listuše se po 30 para petiti redak ili po pogodbi. — Ne frankirana pisma ne primaju se. — Rukopisi se ne vraćaju.

Hrvatska politika.

II. Na zemljištu, koje obitavamo mi Hrvati, od dobe dolazka naših praotaca do danas, bore se za premoć susjedni narodi ili susjedne države, koje nas okružavaju. Njekoć su to bili, da ne spominjemo druge, Bizantinci, Mlečići, Franci, kašnje ovi i Ugri, onda su nadošli i Turci, u a novije doba su Talijani, Nemci i Magjari, oni, koji biju megdan, da nas podčine.

Ova utakmica zavisi od našeg položaja, koji ovim državama presieca put sa zapada na istok, odnosno sa iztoka na zapad. Na vratima smo Balkana, na njeke način zapreka, nasip država, koje su nam na zapadu, sjeveru, sjevero iztoku i koje čute potrebu da se svojim uplivom prošire preko nas.

Ova utakmica je učinila da je naša domovina u prošlosti bila pozorištem ljutih borba i da je često bila u pogibljivi položaj i razarodjena. Ova je uzrok da su knezovi i banovi hrvatski svaki o sebi sklapali saveze i prijateljstva sa jednim ili drugim susjedom prema časovitoj potrebi za očuvanje njihove vlasti i posjeda. Ova je prouzročila propast kraljevstva hrvatskoga, a onda savez sa Magjarima, podloštvo Mlečiću i napokon izbor kralja iz kuće Habsburške, te propast Bosne.

Skupljeno sve u jedno, svršilo je, da je Hrvatska izgubila svoju samostalnost, slobodu i cjelokupnost, nešto silom okolnosti, a najviše krivom istih svojih sinova velikaša, kod kojih nije bila razvijena državna svijest do tolikog stepena, da bi za svoju cjelokupnu državu pregorili bili svoja unutrašnja tjevnja, niti je jedan od njih imao toliku moć i snagu u državi, da bi svojom gvozdenom šakom bio mogao prisiliti druge na poslušnost, na pokornost državi.

Ali što oni nisu mogli učiniti za spas države vidjevši sobom, to je učinio tudjinac s njima. U Dalmaciji, u kolievici hrvatskog kraljevstva, Mlečić ih je uništio, izkorenio. Isto je Austrija učinila u Banovini sa ogromnom većinom moćnih knezova, koji su pokazivali, da bi mogli biti pogibljivi.

Da se spasi što se spasiti dade, a na vlastito da spase sebe, ono manje pogibljivi što je ostalo, dalo se u službu Austrije ili se pridružilo drugovima iz Ugarske.

Ovi zadnji su sačuvali jednom dielu svoje domovine barem donekle ustav i prava kraljevstva za kasnija pokoljenja.

Velikaši Bosne i Hercegovine ili se izsele ili se dadeše na službu sultanu.

Nigdje eto nema više nezavisne Hrvatske. Tekom vremena svi dielovi njezini doliže pod vlast austrijansku, gdje je vladala tmina, samo sila. Od jednog iz Francuzke sviče zora narodnosti. Pruža ona trakovine i na hrvatske krajeve. Kao kroz maglu sinovi Hrvatske vide tu svjetlost, koja pokazuje pute i drugim narodima podjarmljenim od stare Austrije. Ova se boji, postaje zvijski okrutna, davi, uništava sve, što može. Ali ne uspijeva. Misao slobode ne da se utamaniti. Okreće Austrija na dobre u namjeri, da sve narode carvine pod sebe skući. Ne ide! Dieh tada plien sa Magjarem, ali tako da joj je i on u svemu podložan.

Pri ovoj austrijanskoj raboti jedan dio Hrvata je bio, što iz neznanja, što iz drugog robstva, što radi bahatosti Magjara, skoro u svemu slipećim oruđem Austrije. Drugi dio bio je, sjećajući se strašnog gospodstva austrijanskoga, za zajednicu sa Magjarima.

I jedni i drugi eto podvrgavaju se upliva susjednih naroda, tudjim organizimima, koji od vajuška teže, da preko Hrvatske zagospoduju. Opetuju se eto i u najnovije doba, u djelovanju Hrvata pogreške njihovih otaca, pogreške, koje su uništile slobodu, samostalnost i cjelokupnost hrvatske države.

Samo velikoj manjini, samo pojedincima sinula je pred očima veličina, moć i važnost bivše Hrvatske. Samo pojedinci čutili su u sebi veličanstvo i sreću slobodnog naroda u slobodnoj državi. Samo pojedinci nisu mogli podnijeti poniženje robstva, nesreću i sramotu, što čekaju narode pod tudjim gospodstvom. Samo ovi uzastojali su, da stvore Hrvatsku slobodnu

i nezavisnu; da bude narod svoj, a ne da služi tudjincu i njegovim prohtieima.

Oni su proglasili, da narod hrvatski sam o sebi mora odlučivati svojom sudbinom, da naša domovina mora postati nezavisna, ujedinjena, cjelokupna, da u njoj narod postane slobodan i srećan, jer na to oboje ima pravo.

Nu kad toga i ne bi bilo, t. j. kad bi narod naš i bio vezan kojim zakonom na Ugarsku ili Austriju, smatraju oni ponajprvim blagoslovom slobode onu vlast naroda, kojom on može još jučer bivši najsvetiji zakon za volju današnje prave koristi pogaziti i drugim nadomjestiti.

Ovim su oni pojedinci udarili temelje narodnoj hrvatskoj politici, koja je eto u podpunoj protinbi sa prohtievima Austrije i Ugarske: na mjesto podložništva ili jednoj ili drugoj, javlja se eto napokon i glas, da Hrvatska bude samo Hrvatima.

U najnovijoj dobi naše povjesti, tamo od god. 1860. dolazi na taj način na poprište stranka prava.

Naravna je stvar, da ona nije mogla svoj cilj do sada oživotviti. One dvie skupine, koje su služile tudjinskim ciljevima, bile su brojnije, jače, puk nije bio prosviđen, ni politički uzgojen, duge godine robstva uzgojile su bile pokoljenja, koje nije u sebi imalo ni snage, ni svijesti, ni vjere u budućnost svoga naroda.

Ipak utemeljitelji stranke prava nisu zdužali, oni su posvetili sve svoje sile, da narod hrvatski pridignu, „da mu razbistre njegova prava i potrebe, te mu pokažu sredstva za osiguranje prava i za oduštinu potrebe“.

Oni su svomu narodu razlagali, „da on svoju srećnu budućnost može osnovati, rađeć o sreći i slobodi, dostojnim načinom, samo na svojoj povjestničkoj ili, što je isto, današnjoj pravnoj narodnosti“.

Oni su bili uvjereni, „da će naš narod, bez da uvriedi valjana prava drugih, uznapreduje, drugi narodi, od kojih to stoji, veselo primiti za svoga druga na polju radnje o prosvištjenju“.

Utemeljitelji stranke prava računali su eto na sve ono, što svaki političar mora da računa. Na pravo, na potrebe, na snagu, na položaj svoga naroda, na okolnosti, u kojima žive, na prijateljstvo, na savez drugih naroda: „Ovaj narod i svojim položajem, i svojom narodnom snagom, i okolnostima vremena, prikladan postati udom velike obitelji narodah“.

Zadaću, da hrvatski narod ujedini i oslobodi, preuzela je za svoj cilj stranka prava. Ako će da to izvrši, treba i ona svim tim okolnostima da računa i prema njima da uredi svoje djelovanje.

Oporezovanje industrijalnih akcionernih poduzeća.

U P I T

zastupnika Dra. DULBIČA i družine na c. k. Vladu, prikazan u saborskoj sjednici 25. rujna 1907.

Čim se je u Dalmaciji počela razvijati tvorničarska industrija te su započela svoje obrtno djelovanje razna poduzeća podložna javnom davanju računa, izbile su na javu uprav uznemirujuće pojave u pogledu načina oporezovanja tih poduzeća.

Iztknuti je najprije, kako je obično kod spomenutih poduzetnika i po koja agencija za razpačavanje proizvoda postavljena van Dalmacije, dočim se tvornice ili radionice nalaze jedino u Dalmaciji.

Po §. 102. zak. 25. listopada 1896. br. 220. L. D. Z. ima se 20% poreza, koji je odmjeren za cjelokupno poduzeće, proisjati u obćini gdje je sjedište poduzetnika, u ostalih 80% u obćini, u kojoj se nalazi tvornica ili radionica. Ako takovi radionice imade u više obćina, tad se ovih 80% imadu propisati u obćinama, u kojima se nalaze radionice u razmjeru prema sudjelovanju pojedinih radionica k ukupnom prihodu poduzeća.

Poduzeća podložna javnom davanju računa imadu polag §. 110. cit. zak. svake godine prikazati c. k. poreznoj vlasti svoje fasije sa odnosnim bilancima. Pri tome neka poduzeća izkazuju tako

svoje prihode, kao da tvornice u Dalmaciji ne sudjeluju k ukupnom dohodku poduzeća, nego u neznatnom kađšto izrornom razmjeru, i kao da poslovnice i trgovačke filijalke van Dalmacije davaju poduzeću najveći dio ukupnog prihoda.

Fasije bivaju na taj način udešene u svrhu, da se u našim obćinama, gdje se nalaze tvornice, propiše porez, a po tom pokrajinski i obćinski prirez na neznatni dio ukupnog prihoda poduzeća, a dosljedno da se u obćinama van Dalmacije, gdje su prirezi niži nego kod nas, propiše najveći dio poreza.

Obzirom na visinu prireza kod nas, shvatljivo je, što poduzeća tako nastoje, da izbjegn većim javnim nametima; ali žalostno je i za osuditi, što im u tom nastojanju idu na ruku c. k. državne vlasti, koje uvažuju bez prigovora prikazane fasije, uzprkos javnim propisima zakona i uzprkos tomu, što je u našim slučajevima razmjer između prihoda tvornice i možebitnog prihoda prometnih filijalka tako očividan, da se i bez osobitih izvada daje ustanoviti, da sav prihod poduzeća potiče od tvornice, a da samo iznimno, i to neznatni dio prihoda može da poduzeće crpi od prometnih filijalka.

Kad je ustanovljeno, da poduzeće niti jedan atom svog produkta ne proizvada van Dalmacije; kad je ustanovljeno, da taj produkt imade svoju stalnu vrijednost u samom mjestu, gdje se nalazi tvornica; kad je ustanovljeno, da je u mjestu tvornice uložan sav kapital poduzeća; da su tu samo zaposleni radnici oko proizvodnje; kako može porezna vlast uvažiti fasije onako, kako su prikazane, i prikrirati na taj način ovaj zemlji velikih imosa, što joj po propisima zakona pripada?

Po §. 111. cit. zak. porezna vlast ima da pregleda fasije u pogledu oblika i sadržine, da obavi izvpravke i dopune i po uvidjavnosti preslušava vještake. Ovi propisi ostaju mrtvo slovo kad se radi o Dalmaciji.

Pošto kod nadležnih vlasti vise rani utoci i pritužbe zanimanika proti načinu razdiobe poreza, ne čemo ovdje navesti pojedine slučajeve. Niti je namjera, da se ovim preudicira konačnom rješenju viselih sporova sa strane pozvanih vlasti.

Radi se o pitanju velike važnosti za našu zemlju, koja dosadašnjim postupkom državnih financijskih vlasti biva u trojakom smjeru teško oštećena, jer joj se oduzlimju nepravdno veliki prihodi; jer financijska snaga zemlje, uz sav znati razvitak industrije, izkazuje se pred svijetom svedjer slabom, što šteto djeluje na njezin kredit i onemogućuje uspješni ekonomični razvitak; i jer napokon s toga nastaju sukobi između obćina i poduzeća, na štetu jednih i drugih, pošto ti sukobi sprječavaju ustanovljenje velikih poduzeća i njihov normalni napredak i razvitak.

Kad bi se redovito primienio zakon sa strane poreznih vlasti, ne ima dvojbe, da bi se svedjer došlo do pravičnog sporazuma između zanimanih obćina i poduzeća, kojim bi prve dolazile u susret na razni način, da im smanji svoje namete, kad bi ih odviše teretili, kako se je to u raznim slučajevima i učinilo.

S toga smo slobodni upitati c. k. Vladu: je li c. k. Vlada voljna shodno raspoređiti prema svojim organima, da budu točno pregledane fasije poduzeća podvrgnutih javnom davanju računa; da razdioba poduzeća uzledni na zakoniti, pravedan način, i da budu uobće obdruženi propisi zakona, naročito §§. 102. i 111. zakona 25. listopada 1896. br. 220. L. D. Z.?

Creski Hrvati.

Otrag nekoliko godina u našem novinstvu malo se pisalo o Cresu, jer je, žalibože, vladalo obćenito mišljenje, da je Cres skroz „talijanski“ grad. Ono malo hrvatskih književnika, koji su pohodili ovaj grad, pa o njemu istinski pisali, da su tu sami Hrvati, nije našlo nikakva odziva, pače ih se smatralo zanešnjacima, koji hoće da čuju hrvatsku riječ i onđe, gdje je nema. Pisu ovoga članka to se isto dogodilo. Ova žalostna predrasda ne samo o Cresu nego i o cijeloj Istri, prouzročila je, da se malo marilo za one sinove hrvatske domovine, i za to su bili pripušteni sami sebi.

Nema sumnje da su Cresani čista hrvatska krv, ljudi kremenitog značaja, koji su toliko priljubljeni svojim prahrvatskim običajima i materinskoj rieči, da nema sile, kojoj bi oni u tom popustili. Grad broji jedno šest hiljada žitelja, od kojih devetdeset postotaka govori samo hrvatski. Manjnju sačinjavaju t. zv. vlastela (gospoda), u kojoj su skoro samo hrvatska imena, dapače nekoi se od njih dičili pred mletačkom vladom da su hrvatske porodične krvi.

Sada se ta manjna iznevjerila svom rodu, pak se dala u naručje biesnog iredentizma. Imajući u rukama vlast i bogatstvo, činila je što je htjela od „biednog „kopaca“ (težaka), koji je kuburio u stotini jada. Da ga posvema uvedu u kolo „dell' umana commedia“ ili potalijanče, bi aknutio svako učenje hrvatskog jezika i strogo zabranjeno hrvatsko pjevanje. Tim je manjna snatrla, da je postala gospodaricom grada, pa puna zadovoljstva dala je uklesati nad vratima obćinskog doma, da je grad-Cres — „rocca dell' italianità“.

Na takova bezobrazna bezakonja u duši creskog „kopaca“ tinjala je vatra, na koju nisu ni stitila creska gospoda. Jednog dana dođe u pastirske pohode presv. Mahnić, i on u crkvi s ambasom progovori creskom puku u hrvatskom jeziku, preporučujući mu da njeguje svoju materinsku rieč, da nastoji otvoriti svoje hrvatske škole, u kojim će spasiti jezik i narodnost svoju. Presv. je biskup ovim učinio svoju dužnost, jer kad puk izgubi svoju pravu narodnost, tada se klimaju i vjerski bedemi u njemu. Tako je biskup razgnuo pepeo, a vatra je zabuktla. Medjutim netom se otvorila „Zadruga“, ona je okupila sve, što je hrvatsko. Za „Zadrugom“ otvorila se je čitaonica, na kojoj se prvi put u Cresu god. 1904. razvila hrvatska trobojnica, koju je četa creskih sokolova čuvala južnacki od naumljenog napadača iredentista. Čitaonica danas broji preko dvie stotine članova. Donapokon se ove godine iz temelja sagradila Družbina škola sa 4 razreda i uzprkos velikoj agitaciji talijanaške gospode odmah ove prve godine sva 4 razreda se napunila djece. Upisalo ih se 240, a jedva jedna trećina ostade u talijanaškoj školi. I ovi će s vremenom u narodno kolo, a nova krasna zgrada, koju su „Talijani“ podigli ove godine da namane našu hrvatsku djecu, s vremenom bit će hrvatska.

Past će i obćina! Samo pomozimo cresku braću, kojima šaljemo iz Krešimirovog grada hrvatsko čestitanje, očekujući zanosom ovaj vebelni dan, kad će nad ruševinama „rocca dell' italianità“ i mletačkog lava dignut se ponosito hrvatski bedemi sa milim hrvatskim barjakom! Nek Bog poživi creske sokolove!

Dobri slav.

K našim šumarskim prilikama.

Ona dva članka u br. 164. i 165. „Hrvatske Rieči“ o šumarstvu karakterišu najbolje žalostne naše prilike u toj grani našeg gospodarstva, pa hoćemo da ono, što je u njima iztknutno kao neshvatljivo, ovim člankom raztumačimo. Uzrok dakle, da je šumsko sječenje u godini 1902. zapalo 13.749 K, jest taj, što je tadašnji šumski nadpovjerenik Neyedli u Makarskoj (sada u Moravskoj) bio glavni vladin nabavljač (prodavač) borovog sječenja, koje je on prekupljiwao od raznih siromašnih težaka Brela i Brača, te je za to zaisto u nikakvi svoj rizik dobivao mastu dobit. Ovako je naime postupao: od (trgovca) težaka je primao 10% u sječenju, vladu prodavao uz dobru cenu; ako je išio za vianjske tvrdke u državi, tada bi od istih dobio i bakšiš u novcu. Nego bilo je većinom slučajeva, da bi ista naša vlada nabavljala naše sječenje od vanjskih trgovaca, ali svakako gore vrste, a uz povišenu cenu. Ovim postupkom g. Neyedli godimice bi uvakom mastnu korist, veću dapače od iste plaće; a to dakako nesmetano, jer je za to znao i gosp. šumski nadzornik. Što se tiče pako nalječaja kot. šumara u br. 62. „Objav. Dalmatinskog“ žalostno je, ali istinito, da pri inovanju ne traže stru-

kovno izobraženje (Križevački zavod ili slično), nego ih uzimlju i s koca i s konopca, a da samo znadu perom držati — a najmanje ipak domaćih — nego strance bez poznavanja hrvatskog jezika i naših prilika; a pri tome se razumije, da prednost imaju podčastnici. Nazov „Križevačkih djaka“ nije izpravan, već je izpravan „kotarski šumar“ ali bi se imao odnositi samo na izučene šumare, a ne na koje-kakove proleterce, koji su za sve, ali za šumu ne; dočim za akademičare je naslov šumarski tehnik, povjerenik, nadpovjerenik, i t. d. I taman zbog gomjnih nesretnih odnošaja imaju još u pokrajini samo tri c. k. kot. šumara, koji su svršili križevački zavod (podmladka ne ima, niti će ga biti), a i rečena tri su postarija, pa će ih nestati na brzo, a na veliko veselje nadpovjerenika Mayera u Spljetu po rodu civutavašve, koji ne trpi naše, a docet: slučaj Benzona. A i rečeni gosp. Mayer zaslužio je liepih novaca za sjeme borovo kao meštar tvrdnje Stainer u Bečkom Novom Mjestu i dr., te raznih obćina Bračkih: a osobito Postira godine 1904.—1905. Njemu je bilo poznato, da je tadašnji načelnik kupovao i prodavao koli obćinsko, toli privatno borovo sjeme i za isto zašulstvo silnih novaca, akoprem se je to imalo raditi na korist obćine; ali ruka ruku pere!

Šumski zakon izričito to zabranjuje, ali šta to smeta? Rečeni gospodar ima dobro svojstvo, to se pismeno opomene, ako ne dobije kašiš, dapače sam i svotu odredi, a već 25 godina služi kod nas i ne poznaje hrvatskog jezika. To su vam jadne naše šumarske prilike, te se nije čuditi, da je u ovo zadnjih 10 godina izstupio dobar dio križevačkih djaka, a da će do malo i ostali, jer posle 16—17 godina službe sa dobrim kvalifikacijam i poznavanjem svih triju jezika imamo plaću od 120—130 kruna mjesečno. To je tim žalostnije, kad se promisli, da na ovaj način hoće da pridignu naše šumarstvo! I najpametnije je kad je takav sistem da 6 novih mjestu pokriju za kapralima, koji će pokorno slušati i napriediti per „muss“ našu zelenu struku. Nego samoljublje i ponos starih šumara nisu toliko nisko spali, pa će u brzo radje potražiti — ako i teška srca — drugu službu. Ta sada se dade to postići sa kud i kamo boljom nagradom.

Svi vladini programi i miljuni izgledaju sasvim smesno, da nije žalostno, kad se u visokopoloženju šumski savjetnici do sada ne osvjedočise, da ne ima obstanka ni poljodjelcu, ni rataru, a ni šumaru bez šume i da su jedino pokrajine, koji imaju 30—40% šume, kadre uplivati na redovitost dažda, na obilje živih voda, na čistoću zraka i t. d. Šume su uvijek bile i biti će termometar poljodjeljskog i obrtnog razvika jednog naroda. — To naša vlada još ne uvidja ili ne će da uvidi, kad se radi o Dalmaciji.

Sabor u Zadru.

Sjedinica 25. rujna 1907.

Dr. Majstrović naviešta pripisale molbenice. Prikazano je 16 upita na vladu. Dr. Majstrović pita Zem. Odhor, što je učinio usled naloga podana mu sa strane Sabora dalmatinska u pitanju ustrojenja novog dalmatinskog parobrodarskog društva.

Predsjednik odgovara, da je Z. Odhor pribio Vudu želje izražene putem pomenutog naloga, uz izvoli odobriti konačne račune „Mirovinske učiteljske zaklade“ za god. 1905 i 1906, kako su bili podneseni od Zem. Odbora. (Primljeno bez razprave).

Vrelo Života.

(Od Ivana Meštrovića.)

(Nastavak.)

Bez ovih pretpostavaka, držim, da će me čitaoc trudno shvatiti, a jer mi moja estetična čuvstva ne dozvoljuju, da se upustim u trivialno pisanje, koje ubija koliko liepu umjetnost, toliko samu estetiku čitaoca, to bih molio čitaoca da malo pomiljivje pročita ono, što navedoh o mladiću, s razloga da se i on sam, kojemu nije bila dana prigoda vidjeti Meštrovićeva mladića iz skupine „Vrelo Života“, uz može diviti Meštrovićevoj vještini, kojom je on ovom mladiću kao kipu njegove fantazije podao vanjsku formu, a o kojoj ću nastojati da ju prama mojim slabim silama što vjernije orišem i čitaocu prikažem.

Predstavljajući, da se je čitaoc prenio u stadij osjećaja Meštrovićeva mladića, predočiti mi mu je sad patognomički momenat na licu onoga mladića, da budu jasni fiziološki utisci na mladićevoj vanjšini.

U stadiju, u kojem nam Meštrović prikazuje njegova mladića, djeluju po mnenju svjetskih fiziologa svi žilvi na čovječje mozđane. Vanjski se utisci na oko, na uho, na nozdre, na ruke ili na kožu skupljaju u ljudskim moždanima, iz kojih se — budji dozvoljena vulgarna prisprodoma kao iz centrale — telegrafičkim žicama njihov odražaj javlja stanovitim našim ner-

Vladin povjerenik dvorski savjetnik Tončić odgovara na upite.

Prelazi se na dnevni red:

1. Prvo čitanje predloga zast. Biankinija i drugoga neka Vlada još ove godine iznese na ustavno pretresanje zakonsku osnovu za državno osiguranje svih pomoraca proti iznemoglosti i starosti.

Biankini predlaže, da se odmah predje na drugo čitanje (primljeno).

U drugom čitanju, da obrazloži svoj prijedlog, Biankini govori obširno.

Predsjednik stavlja na glasovanje predlog zast. Biankinija, koji je primljen jednoglasno.

2. Izvještaj financijskog odbora o konačnim računima za god. 1905—1906 stidećih zemaljskih zadužbina:

a) Manule; b) gluhonijemih; c) Vatrogasaca; d) Obitelji spremnih vojnika dalmatinskih; e) Vandre potrebe bivšeg okružja dubrovačkog; f) Mirovina zemaljskih činovnika; g) Franje Josipa I.; h) Peričevića.

Dr. Arneri izv. Buduć da su nadjeni u redu, financijski odbor predlaže Saboru da izvoli odobriti konačne račune za god. 1905 i 1906 pomenutih zemaljskih zadužbina.

Nitko ne uzimlje rief. Predlog je stavljen na glasovanje, te je primljen.

3. Izvješće financijskog odbora o konačnim računima za godine 1905 i 1906 zemaljske zaklade za poljodjeljske poboljšice kraljevine Dalmacije.

Vuković izv. čita izvještaje fin. odbora i predlaže da se ovi konačni računi prime, pošto im nema prigovora.

Nitko ne uzimlje rief. Predlog je stavljen na glasovanje, te je primljen.

4. Izvještaj financijskog odbora o konačnim računima za god. 1905 i 1906 zemaljske poljodjeljske zaklade.

Dr. Arneri izv. izvještaje, čita izvještaj, u kojemu se predlaže, da ovi konačni računi budu odobreni, buduć da im nema prigovora.

Predlog je primljen bez razprave.

5. Izvještaj financijskog odbora o konačnim računima za godinu 1905 i 1906 mirovinske zaklade za obćinske činovnike.

Dr. Arneri izv. čita izvještaj, u kojemu se predlaže:

Neka Sabor izvoli odobriti konačne račune „Mirovinske Zaklade za obćinske činovnike“ za god. 1905, 1906, kako su bili podneseni od Zem. Odbora. (Primljeno bez razprave).

6. Izvještaj financijskog odbora o konačnim računima za god. 1905 i 1906 zemaljske zaklade „Obćinski zajam kraljevine Dalmacije“.

Dr. Arneri izv. čita izvještaj, u kojemu se predlaže:

Neka Sabor izvoli odobriti konačne račune Zemaljske Zaklade „Obćinski zajam kraljevine Dalmacije“ za godine 1905 i 1906, kako su bili podneseni od Zem. Odbora. (Primljeno bez razprave).

7. Izvještaj financijskog odbora o konačnim računima za godine 1905—1906 zaklade iznemoglih vojnika dalmatinskih.

Dr. Arneri izvještaje, čita izvještaj odbora i predlaže da se primi konačni račun, pošto mu nema prigovora.

Nitko ne uzimlje rief. Predlog je stavljen na glasovanje, te je primljen.

8. Izvješće financijskog odbora o konačnim računim god. 1905 i 1906 zemaljske oskuđice zaklade.

Dr. Arneri izvještaje, čita izvještaj odbora i predlaže da se primi konačni račun pošto mu nema prigovora.

Nitko ne uzimlje rief. Predlog stavljen na glasovanje, te je primljen.

9. Izvještaj financijskog odbora o konačnom računu za god. 1905 i 1906 mirovinske učiteljske zaklade.

Dr. Arneri izvještaje, čita izvještaj, kojim se predlaže, da, pošto su nadjeni u redu, Sabor izvoli odobriti konačne račune „Mirovinske učiteljske zaklade“ za god. 1905 i 1906, kako su bili podneseni od Zem. Odbora. (Primljeno bez razprave).

vima, da ovi opet pobude o prvom ovisnu bateriju, koja, stupivši u djelovanje, postroćuvažava rad same centrale, tako da se naporu djelovanje ove odražuje i u ostalim njoj podredjenim filialkama.

Moždanski centri djeluju na povišinu: odraz su jedno drugoga. I vanjšine možemo često suditi na nutrinu, na psihično, duševno razpoloženje.

Ne imajući dakle drugih podataka, do li vanjskih riezova na licu i na tielu Meštrovićeva mladića, moramo-volens nolens-da sudimo na temelju istih, a jer je Meštrovićev mladić gluh i niem, to dok motrimo njegove razkolake usne ne čujemo niti sitne slovke, koja bi odala dajbudi a ma jedan njegov unutnji osjećaj.

Pred nama se, tako da rečem, nalazi zločinac, kojeg nam šalje izražujući sudac, da izrečemo naše mnenje o njegovoj svjestivosti, dok taj nazovi zločinac nepozna nijedan od jezika, kojim se mi služimo, a medju nami se nenalazi tumača, te bi nam protumača ma dićevu rief.

Neostaje po to mu drugo, nego da sakupimo sve mladićeve uzme podkožnih mišića, te kožne nabore i prigibe, pa da na temelju istih, pomoću patognomičkih proučavanja, navedemo fiziološke razloge, kojom su Meštrović pri davanju vanjske forme onomu mladiću, silili, da mu je uprav morao dati ovu, a ne koju drugu vanjsku formu.

10. Izvještaj financijskog odbora o konačnim računima za god. 1905 i 1906 zemaljske školske zaklade.

Dr. Arneri izv. čita izvještaje fin. odbora i predlaže, da se ovi konačni računi prime, pošto im nema prigovora.

Nitko ne uzimlje rief. Predlog je stavljen na glasovanje, te je primljen.

11. Izvještaj financijskog odbora o konačnim računima za godine 1905 i 1906 pokrajinske zaklade dalmatinske.

Dr. Arneri izv. čita izvještaj u kojemu se predlaže:

Neka Sabor izvoli odobriti konačne račune pokrajinske zaklade dalmatinske za god. 1905 i 1906 kako su bili podneseni od Zem. Odbora. (Primljeno bez razprave).

Prije dvanaste tačke dnevnog reda.

Predsjednik opaža, da pošto odnosi predlog stoji u tiesnoj svezi sa preinakom zakona, o kojemu se radi u šestnaestoj tački dnevnog reda. Prelazi na:

16. Drugo čitanje zakonske osnove kojom se preinakuju §§. 1 i 6 zakona 18 februara 1891 (p. z. l. br. 10), o ustanovljenje zaklade za poljodjeljske poboljšice.

Dr. Arneri čita izvještaj financijskog odbora, kojim se preporuča Saboru prihvat slededeće zakonske osnove:

„Članak I. Paragrafi 1. i 2. zakona 18 veljače 1891 (P. Z. L. br. 10) stavljaju se van krieposti u njihovom sadašnjem slogu, te imaju glasiti na slededeć način:

§. 1. U svrhu ustanovenja poljodjeljskih poboljšica u Dalmaciji, ustanovljuje se zemaljska zaklada imenom: „Zaklada za poljodjeljske poboljšice kraljevine Dalmacije“.

Sredstva ove zaklade imaju se uložiti:

1. u takove prinose ili zajmove za izvedenje radnja poljodjeljskih poboljšica, koji u smislu §. 4 državnog zakona 36 lipnja 1884 D. Z. L. broj 116, ili usled posebnih dogovora Zemaljskoga Odbora sa Vladom, imaju se davati iz pokrajinskih sredstava.

2. u udeljenju zajmova obćinama ili zadrugam na pripomoć pokrću troškova njima spadajućih na izvedenje radnja naznačenih pod 1.

§. 6. Oni prinosi i zajmovi, koji se u smislu §. 1. br. 1. ovoga zakona imaju udeliti iz pokrajinskih sredstava, valja da budu svjedjer izplaćeni u gotovu novcu od zemaljske zaklade za poljodjeljske poboljšice u podpuno odredjenom iznosu. Ne smiju se dakle takove izplate učiniti u čestnim obveznicam zemaljske zaklade za poljodjeljske poboljšice; mogu se ipak za to potrebna sredstva u gotovom novcu nabaviti od zakladne uprave putem prodaje čestnih obveznica.

Zajmovi predviđeni u §. 1. br. 2. ovog zakona mogu biti neposredno udeljeni u čestnim obveznicam zemaljske zaklade za poljodjeljske poboljšice.

Članak II. Ovaj zakon stupa u kriepost danom proglašenju njegovom izvlačenjem iz Mojm Ministarstva za poljodjelstvo, unutarnje poslove i financije“.

Zakon je primljen bez razprave u drugom i u trećem čitanju.

12. Izvještaj financijskog odbora o pokrajinskom doprinesu u radnje za melioracije i uređenje voda i bujica, što će vlada u godini 1908 izvesti u Dalmaciji.

Dr. Arneri čita izvještaj, kojim se predlaže Saboru, da prihvati ove zaključke:

1. ovlašćuje se Zem. Odhor, da iz sredstava zemaljske zaklade za poljodjeljske poboljšice ustanovljuje zakonom 182.91. P. 2. L. b. 10., koji će shodno preinaciti, doprinese u radnje melioracije i uređenje voda i bujica, što će vlada izvesti u Dalmaciji god. 1908 razmerno 10% dočignog troška.

II. Izražuje se želja Visokoj Vladi, da prigodom obavljanja ovih radnja, zanimane obćine budu svakog doprinsa oprostene.

Primljeno bez razprave u drugom čitanju.

Prelazi se zatim na 13. tačku dnevnog reda: izvještaj financijskog odbora o trajnom sutjecaju u troškove za uzdržavanje dvorazredne trgovačke škole u Šibeniku sa godišnjom svotom od K. 3000, ako je država osnuje.

Izvjestitelj Dr. Arneri čita izvještaj i predlaže da bude primljen predlog financijskog odbora, suglasan onom Zemaljskog Odbora, naime da se pokrajina obveže doprinsati godišnjih Kr. 3000 za uzdržavanje dvorazredne trgovačke škole u Šibeniku.

Dr. Dulibić veli, da se radi o stvari toli nužnoj i pravednoj, da ne treba osobitog zagovora, e da sabor prihvat postavljeni mu predlog; da nebi trebalo ni tada kakvog zagovora, a kad bi sabor bio nadležan da konačno odluči o ustanovljenju trgovačke škole da bi sad imao da prihvat zaključak, da osnuje ta škola u Šibeniku. Uzima rief samo da iztakne postupak vladajućeg sustava prama Šibeniku osobito u pogledu škola. Sustav je u Sašo shodnim u svoje doba, da osnuje u Šibeniku jednu nižu srednju školu, koji je pak nakon nekoliko godina ukinuo. Neću izpitati razloge, s kojih je sledilo to ukinuće god. 1864., ali je činjenica, da od tog doba, gradjanstvo Šibensko, njegovo zastupstvo traži, zagovara, vapije, da se povratu ono što mu je nepravedno bilo oduzeto. Srednja škola bila je ustanovljena, pa zatim ukinuta u doba, kad Šibenik nije brojio ni 6000 stanovnika, kad se tu u industriji nije ni sanjalo, kad su trgovačke i prometne prilike bile sasvim slabe i primitivne. Šibenik se medjutim sve to više podigao; pučanstvo radnišo, prometno inteligentno, naraslo do 12000 duša; industrija se u raznostnim granam razvila; prometne velike i u trgovačke prilike sasvim povoljne, naravno je, da se s-toga danas čuti još življa potreba, da se ustanovi srednja škola; da gradjanstvo, obćina i zastupstvo Šibenika žilavo rade, da se ta škola postigne. To nastojanje šibenčana podupriese svojim uvaženim glasom sve obćine šibenskog okružja, ovaj visoki sabor, zemaljski odbor, pokrajinsko školsko vijeće. Priznata je potreba te škole od mjerodavnih faktora centralne vlasti, od povjerenstva ustanovljenog u Beču za ekonomično pridignuće Dalmacije, i od raznih drugih faktora. Ipak do danas to pitanje, o komu zavisi daljni obstanak i razvikat Šibenika, nije još riješeno. Nego, nije to pitanje što zanima samo Šibenik i njegovo okružje, već čitavu zemlju. Ne tražimo bezuvjetno realnugimnogarja, nego smo svjedjer izjavili, da bi i realka odgovarala našim potrebam. U zemlji ne ima nego jedne realke i to u gradu gdje takodjer postoji i gimnazija; ovo je posve malo u razmjeru prama velikom broju gimnazija. Mnogo je mladića svršilo sa uspjehom svoje nauke na realci, ali je malo učeniaka postiglo podpunu višu tehničku naobrazbu. Kod nas s toga fal inženira raznih gradjevinih i mekaničkih struka; fal na visokim školam izučeni vještaka u raznim granam šumarstva, poljodjelstva, rudarstva i t. d.; a nama se hoće sila usposobljenih u svim tim strukam, ako naša Dalmacija ima da napreduje i da se ekonomično razvije. Za to smo vladinim faktorim rekli: eno vam Šibenika, polje je neobrađeno, tu čete steći ono što Dalmacija danas živo treba; ustanovite realku; u nju će stupiti ovi mladići, koji su stali; neće ulaziti odpradi drugih škola, pa će naši mladići redovito slediti tok nauka; iz našeg okružja ima oko 200 mladića po srednjim školam u Zadru i Splitu, ponajviše u gimnazijam. Svi ti mladići pohadjati će u buduću realku u Šibeniku, gdje će biti skoro danonice pod pažnjom svojih roditelja, koji moraju za razne potrebe dolaziti u Šibenik. Obzirom na prilično bogatstvo ti mladići, kad svršre realku, posvetit će se u najvećem delu višim realističkim naukam; o tom nema dvojbe, jer toli oni koji njihovi roditelji vide na svoje oči svu korist, koja se može crpiti iz raznih granam industrije i gospodarstva uobće. Čuju se tužbe o hiperprodukciji mladića, koji su izučili gimnazijalne nauke: neka se ustanovi realka u Šibeniku prestat će razlog i toj tužbi, jer će se bezbroj mladića podati višim tehničkim naukam, a nama treba, kako rekoh, ljudi sa višom tehničkom naobrazbom.

Nego čemu bih dalje nabrajao sve blagodati, koje bi pokrajini donio ustanovljenje realke u Šibeniku? Svi razlozi, koji uprav silaju, da se ta škola ustanovi, iztaknuti su na dugo i široko u raznim molbam i predstavkama.

Opetujem, gospodo, da to pitanje još nije riješeno i ako u zadnje doba ima znakova, da će

žaju bude lakše pružiti i podignuti ruku do djevočinini usta. U ovom bi se slučaju spomenute okomite ravnine poredne sa pročeljem mladića i djevojke križale u kutu od kojih 110°—115°.

Nije se rodio tko bi svietu ugodio! Pogledajmo, koliko su opravdani ovi prigovori.

Ni prvi ni drugi niesu zadovoljni sa sadašnjim mladićevim položajem. To njihovo nezadovoljstvo nije opravdano. Evo razloga. Da je Meštrović mladića stavio u položaj, u kojemu bi se spomenute dve okomice križale u kutu od kojih 110°—115°, ili pak u takva položaj, u kojemu bi se ove okomice nalazile u jednoj ravnini, onda bi u prvom slučaju Meštrović bio u velike pogriješio prama zahtjevima estetike. dok u drugomu bio bi sam sebi već tim krivim položajem oduzeo priliku da onako krasno oriše mladićeva unutnja čuvstva.

Da je Meštrović postavio svoga mladića u prvi položaj, što bi se bilo dogodilo od njegova lica? Mal ne cielo bi nam mladićevo lice bilo sakriveno. Lieva bi strana mladićeva lica izbila više na površinu nego li je sad, ali za to bi se bilo moralo žrtvovati dve trećine desne strane lica, tako da se ne bi imalo ni desne ni lieve strane, dok ovako oku se je žrtvovala lieva strana lica, ali za to mu je ostala čista desna strana, po kojoj može da se do sita pase željno oko.

(Nastavit će se.)

